

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

концентрації капіталу і його вивезення на територію інших країн в умовах прискореного розвитку факторів виробництва. Дані процеси значно прискорилися під дією посилення глобалізації світової економіки. Міжнародні процеси свідчать, що діяльність ТНК безпосередньо впливає не тільки на економічний розвиток країн, де розташовані їхні дочірні структури, а й на окремі сфери світової економіки. Більш того, посилюється вплив ТНК на розвиток самих процесів глобалізації. У сучасних умовах ТНК сприяють формуванню нового інвестиційного режиму, який в свою чергу впливає на ступінь стійкого розвитку країн, зміні і розвитку передових технологій на глобальному рівні, тим самим згладжуючи технологічні відставання між країнами.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Портер М.Е. Конкуренция. – СПб., М., Киев: Изд. дом "Вильямс", 2000.
2. Покровская В.В. Интернационализация производства и критерии деятельности в рамках современных транснациональных компаний // Экономика 21 века. 2007. №1.
3. Martin Grueber. 2012 Global R & D Funding Forecast: R & D Spending Growth Continues While Globalization Accelerates // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rdmag.com/articles/2011/12/2012-global-r-d-funding-forecast-r-d-spending-growth-continues-while-globalization-accelerates>
4. Саймон Г. Скрытые чемпионы / Г. Саймон: пер. с нем. – М.: Дело, 2005. – 288 с.
5. <http://www.forbes.com/innovative-companies/list/>
6. www.bcg.com
7. Макогон Ю. В. Международная экономическая деятельность Украины: учебник для студ. экон. спец. вузов / Ю. В. Макогон [и др.] ; общ. науч. ред. Ю. В. Макогон ; Донецкий национальный ун-т. - Донецк : ДонНУ, 2009. - 570 с.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НОВОГО ТИПУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Лаушкін О.М. аспірант кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного університету (Україна)

Лаушкін О.М. Передумови формування нового типу соціально-трудоу відносин в умовах інформаційної революції.

У статті вивчаються особливості інформаційна революція 50-70-х років 20 ст., що змістила акцент з нарощування обсягів випуску масової стандартизованої продукції на організацію виробництва благ з високою інноваційною цінністю. Використання потенціалу знання в якості драйвера зростання нової економіки дозволяє досягти безпрецедентних результатів продуктивності в суспільному виробництві та сприяє формуванню нового типу соціально-трудоу відносин, в рамках якого функція працівника не обмежується набором екстернально заданих команд і інструкцій, а розширюється, створюючи необхідні умови для ефективного пізнання і виробництва нової цінності в глобальному суспільстві знання. Досліджуються базові координаційні моделі, потенційно здатні створювати специфічне інституційне поле взаємодії суб'єктів пізнання та забезпечувати високу ефективність здійснення трансакцій, предметом яких є знання. В якості найоптимальнішої моделі визнано мережу, на базі якої формується новий тип соціально-економічної організації – епістемологічні спільноти.

Ключові слова: знання, нова економіка, соціально-трудоу відносини, мережа, спільнота.

Лаушкин А.Н. Предпосылки формирования нового типа социально-трудовых отношений в условиях информационной революции.

В статье изучаются особенности информационной революции 50-70-х годов 20 в., сместившей акцент с наращивания объемов выпуска массовой стандартизированной продукции на организацию производства благ с высокой инновационной ценностью. Использование потенциала знания в качестве драйвера роста новой экономики позволяет достичь беспрецедентных результатов эффективности в общественном производстве и способствует формированию нового типа социально-трудовых отношений, в рамках которого функция работника не ограничивается набором экстернально заданных команд и инструкций, а расширяется, создавая необходимые условия для эффективного познания и производства новой ценности в глобальном обществе знания. Исследуются базовые координационные модели, потенциально способные создавать специфическое институциональное поле взаимодействия субъектов познания и обеспечивать высокую эффективность совершения сделок, предметом которых является знание. В качестве оптимальной модели определена сеть, на базе которой формируется новый тип социально-экономической организации - эпистемологическое сообщество.

Ключевые слова: знание, новая экономика, социально-трудовые отношения, сеть, сообщество.

Laushkin O. Prerequisites for the formation of a new type of socio-labor relations in the context of the information revolution.

In the article we study the information revolution of 50-70's of the 20th century, which shifted the focus from increasing output in standardized mass production to the organization of innovative production of goods with high innovative value. Using the potential of knowledge as a driver of growth in the new economy allows achieving unprecedented performance in the public production and contributes to the formation of a new type of socio-labor relations, under which the functions of the employee is not restricted to a set of externally preset commands and instructions, but expands, creating the necessary conditions for efficient cognition and the production of the new value in the global knowledge society. In the article we examine the basic coordination models, potentially capable of creating a specific institutional field of cognitive subjects' interaction and ensuring high efficiency of transactions, the subject of which is knowledge. As an optimal model we define a network, on the basis of which a new type of socio-economic organization, the epistemic community is formed.

Keywords: knowledge, new economy, socio-labor relations, network, community.

Постановка проблеми. Інформаційна революція 50-70-х років 20 ст. розкрила нові джерела підвищення багатфакторної продуктивності за рахунок застосування більш прогресивних технологій, а також модифікувала структуру суспільного виробництва на користь нематеріальних, знансесмих благ. Драйвером зростання виступили інформаційно-комунікаційні технології, що надали економічним агентам практично необмежені можливості обміну інформацією, виробництва на її основі нового знання, яке з використанням систем віддаленого зберігання, акумулюється в глобальних дата-центрах. Зі збільшенням смності інформаційних баз і розширенням кола користувачів, доступ до них змінюється від обмеженого до вільного. Відкритий доступ сприяє більш інтенсивному залученню економічних агентів у процес виробництва нового знання через систему мережних взаємодій. На основі мереж створюються фірми, що радикально відрізняються від традиційних бюрократичних організацій індустріальної економічної моделі більшою гнучкістю, адаптивністю, здатністю миттєво реагувати на ринкові сигнали і стимули. Інформаційне поле заповнило вакуум невизначеності, в якому функціонувала неокласична фірма.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що у наукову розробку теоретичних і прикладних проблем формування нового типу соціально-трудоу відносин в умовах інформаційної революції значний внесок зробили вчені О.І. Амоша, В.М. Гець, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, Н.Д. Лук'янченко, Л.В. Шаульська, D. Bell, M. Castells, P. Drucker, G. Friedman, D. Hounshell, F. Machlup, I. Nonaka, M. Porat, G. Torlak, R. Volti, O. Williamson, S. Winter, D. Zonderman та ін. Невирішеною залишається проблема визначення ефективних координаційних механізмів, що здатні ефективно керувати трансакціями, предметом яких є знання.

Метою дослідження є визначення передумов формування нового типу соціально-трудоу відносин в умовах інформаційної

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

революції.

Результати дослідження. З початком інформаційної революції істотно трансформується ядро індустріальної економіки - система масового виробництва стандартизованої продукції. Насичення ринку однотипною продукцією і жорстка конкуренція за споживача при відсутності істотних відмінностей в запропонованих товарах стимулювали фірми до пошуку незайнятих ніш і створення нових ринків, де основою конкуренції виступає не обсяг інвестованого капіталу, а знання та ідеї. Можливість організації власної справи при наявності мінімального початкового капіталу залучила в нові сектори молодих ініціативних підприємців, які пропонували товари і послуги з високою символічною цінністю. Кінцевий продукт постіндустріального виробництва істотно модифікував структуру потреб і сприяв формуванню нового споживача, який не уявляє свого існування поза інформаційним полем. Матеріальні блага в ієрархії потреб сучасної людини змістилися на більш низький рівень, поступившись місцем знанням та інформації, що створюють нову економіку - базис постіндустріального суспільства.

М. Кастельс у праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» 1996 р. використовував термін «нова економіка» для об'єднання в рамках єдиної концепції всієї сукупності змін у соціально-економічній архітектурі, які стали наслідком інформаційної революції останньої чверті 20 ст. [2, с. 77]. В аналітичному дослідженні, проведеному ОЕСР в 2000 р., нова економіка визначається як особливий режим стабільного неінфляційного зростання економічної системи з високою часткою інвестицій в інформаційно-комунікаційні технології. В якості характеристик нової економіки, що якісно відрізняють її від традиційної та індустріальної, виділяються: «швидке зростання продуктивності праці, підвищення доходів, низький рівень безробіття і помірний інфляція, які є наслідком комбінації взаємно підсилюючих один одного досягнень науково-технічного прогресу, методів ведення бізнесу та вдосконалення економічної політики». Оригінальне визначення в контексті матеріалістичної діалектики запропонував К. Хубієв: «найістотніше, що характеризує «нову економіку», - це безпрецедентне ущільнення економічного простору і часу. Можна навіть говорити про закон ущільнення економічного простору і часу. Павутина інформаційних технологій охопила єдиною мережею весь економічний простір. Саме тут, на рівні основних форм існування матерії, формується основа нового економічного світового порядку, і звідси виникають багато зміни інших рівнів».

Термін «нова економіка» відрізняється дескриптивною складністю з огляду на те, що трансформації економічної системи, що формують семантичне ядро концепції, принципово незведені до єдиного вектору змін, а, навпаки, відбуваються одночасно по цілому спектру напрямків. Як наслідок, багато дослідників у процесі визначення концептуальної основи поняття «нова економіка» застосовують метод компаративного аналізу, виявляючи відмінності в моделях відтворення суспільного продукту, драйвери і режими росту в традиційній індустріальній та постіндустріальній економічних системах. Отримані на основі подібного аналізу визначення розкривають лише окремі риси комплексного конструкта. Більше того, сам метод розкладання комплексного явища по складових і їх поелементне вивчення не дозволяє пізнати сутність явища з огляду на те, що сума елементів часто не еквівалентна цілому. Тому, «нова економіка» повинна розглядатися в її цілості в рамках соціальної практики, що відповідає сучасному рівню цивілізаційного розвитку.

На нашу думку, «нова економіка» являє собою системно-синергетичне об'єднання мережевих технологій, комунікаційної інфраструктури та інформаційного поля, в рамках якого здійснюється когнітивний процес, спрямований на отримання достовірного знання про потреби людини, способи раціональної організації відтворення суспільного продукту, принципів і закономірностях органічного розвитку виробництва, як творчої діяльності людини і базової форми його взаємодії з навколишньою дійсністю. Саме в системі виробничих відносин формується когнітивний компонент, який ініціює трансформаційні зрушення та інституційні зміни, спрямовані на підвищення суспільного добробуту через реалізацію економічного потенціалу нових джерел зростання. В «новій економіці» основним драйвером зростання є знання. Не можна заперечувати, що у всі епохи знання сприймалося як джерело інновацій, а здатність до навчання та самостійного пізнання розглядалася в якості базового навички виживання. Принципова відмінність «нової економіки» від попередніх, полягає в тому, що якщо в попередній епохи знання, втілене в технології, входило до складу традиційної виробничої функції та його роль зводилася до регламентованого набору процедур і операцій, то на сучасному етапі знання розглядається в якості джерела створення нової цінності - інтелектуального капіталу. Саме інтелект, як інструмент пізнання навколишньої дійсності, модифікує виробничу функцію і в якості нового аргументу визначає знання - базовий ресурс нової економіки.

Поняття «знання» є однією з найскладніших філософських категорій. За багато століть роздумів над сутнісним змістом даного поняття, філософією запропоновано фундаментальне визначення знання як доказової істинної віри. Разом з тим, принципова неможливість підтвердити або спростувати істинність знання призводить до того, що дана концепція є скоріше абстракцією, границею, до якої функція пізнання прямує, але ніколи не досягне. Знання в роботах Д. Белла, М. Кастельса - сукупність організованих тверджень про факти та ідеї, що представляють собою об'єднані судження про експериментальні результати, які передаються за допомогою будь-якого комунікаційного посередника в семантичній формі [1, с. 175]. У термінологічному апараті економічної науки поняття «знання» ввів А. Маршалл, який розглядав його як «найпотужніший двигун виробництва, який дозволяє нам підпорядковувати собі природу і змусити її сили задовольняти наші потреби». Разом з тим, у концептуальній системі засновника неокласичного напрямку, знання, поряд з організацією, входило в категорію «капітал», яка у сучасній неокласичній традиції трактується як «створений людиною фактор виробництва; ресурс тривалого користування, який сам є результатом економічної діяльності». Як бачимо, mainstream економік не сприйняв ідею А. Маршалла про комплексну будову капіталу та з метою його формального аналізу в рамках класичної виробничої функції виключив з його складу неформалізовані компоненти - знання та організацію, прирівнюючи капітал до його матеріальної складової. Дана передумова істотно спрощувала побудову математичних моделей, хоча і знаходилася в очевидному протиріччі з об'єктивною реальністю. Тільки в 1987 р. з публікацією роботи С. Уінтера «Знання і компетенції як стратегічні активи» [5] почалися активні дослідження в новій області - сфері соціальних взаємодій, предметом яких є когнітивні здібності і знання.

У сучасній економічній теорії знання та інформація розглядаються в двох контекстах - як поле, в якому економічні агенти приймають різні рішення, і як специфічний актив. У першому випадку, володіння знанням та інформацією сприяє зменшенню невизначеності середовища прийняття рішень, через присвоєння кожного потенційному результату відповідної ймовірності настання. Враховуючи, що абсолютне знання принципово недосяжне, в більшості ситуацій індивіди змушені діяти в умовах неповної інформації. Немоżliвість вибору індивідами з безлічі можливих варіантів найкращих в кожен конкретний момент часу безпосередньо пов'язана з поняттям «обмеженої раціональності», введеної Р. Саймоном і визначеної як «обмеженість можливостей економічних агентів з переробки інформації». Дана передумова дозволяє наблизити результати формального економічного аналізу до фактів реальної практики прийняття рішень в умовах невизначеності і недосконалого інформаційного поля. У другому випадку, знання та інформація розглядаються як стратегічні активи, що становлять основу конкурентоспроможності організації. Продовжуючи дослідження П. Дракера, Р. Солоу та К. Ерроу, істотний внесок у розвиток концепції управління знаннями як стратегічним ресурсом внесла робота В. Нонака і Х. Такеучи «Компанія - творець знання. Зародження та розвиток інновацій в японських фірмах». Автори поділяють знання на формалізоване і неформалізоване, відносячи до останнього суб'єктивні поняття, такі як розуміння, передчуття і припущення. Відмінність між зазначеними типами знання пов'язане зі ступенем їх формалізації. Явне або кодифіковане знання включає «знаю як» («know-how»), яке: 1) передається засобами формальної мови; 2) набувається внаслідок когнітивного процесу без участі практичного досвіду; 3) найчастіше представлено у форматах креслення або інструкції з експлуатації. Неявне знання: 1) не може бути передано в будь-якому прямому або кодифікованому вигляді - воно засноване на практичному досвіді; 2) не кодифікуємо в артефактах; 3) представляє дематеріалізоване «знаю як» («know-how»), що отримується через неформальне «схоплювання» («take-up») патернів поведінки і процедур. У роботі «Особистісне знання» М. Полані вказав, що насправді між кодифікованим і неявним знанням не існує чіткої межі і пропонує розглядати їх як граничні стани з континуумом між ними. Таким чином, неявне знання - форма або компонент людського знання, відмінний від, але, разом з тим доповнюючий явне знання.

В децю спрощеному вигляді, кодифіковане знання можна розглядати як інформацію, семантично близьку поняттю «дані», в той час як неявне знання представлено «потокм досвіду, цінностей, контекстуалізованої інформації, експертної думки та інтуїції, що забезпечують концептуальну основу оцінки та інкорпорації нового досвіду та інформації». Неявне знання невіддільне від суб'єкта, що ним володіє, і

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

обмежено трансферабельно поза практикою і досвідом. Крім того, існуючі конвенції і норми, що діють у певному когнітивному середовищі, можуть виступати в якості абсорбційних бар'єрів, що перешкоджають ефективному сприйняттю нового знання.

Положення про те, що знання, навіть у його гранично неформалізованій, неявній формі може бути передано від одного суб'єкта когнітивного процесу до іншого та інтерналізовано останнім у власній системі образів і патернів, дозволяє припустити, що економічні агенти прагнуть до засвоєння максимального обсягу знання, потенційно здатного знизити невизначеність зовнішнього середовища і забезпечити базис прийняття раціональних рішень. Разом з тим, обмеженість когнітивних здібностей індивіда, що проявляється в неможливості обробки та інтерналізації всього обсягу знання, що міститься в глобальних репозиторіях, породжує потребу в пошуку і відборі знання, що має найбільшу цінність для суб'єкта. Можливі наслідки процесу пошуку і відбору знання представлені на рис. 1.

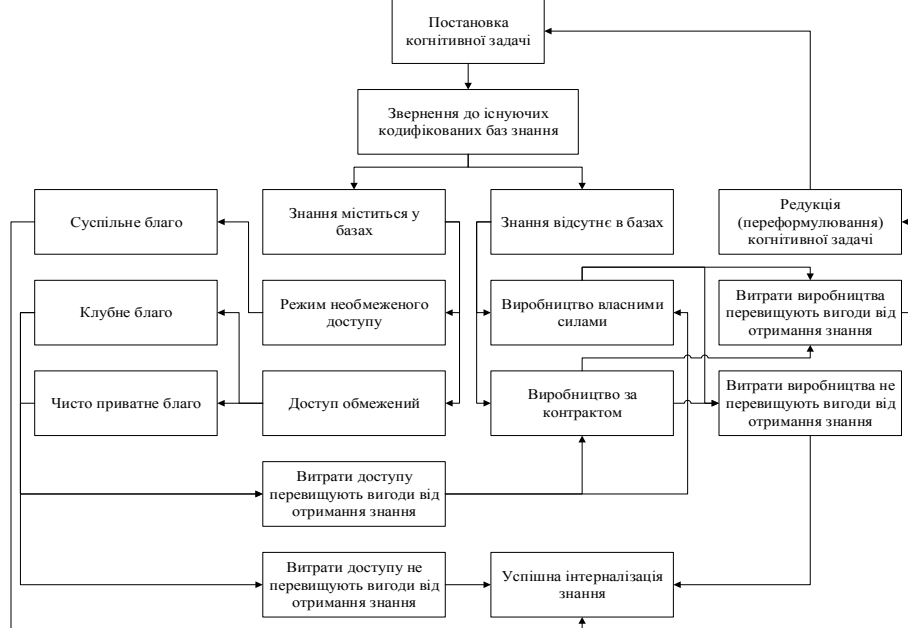
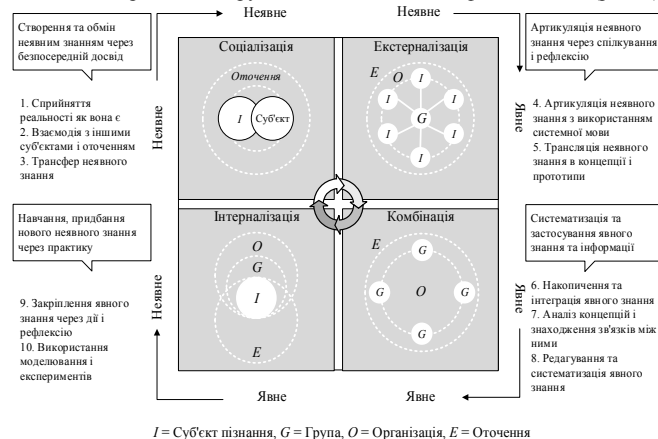

Рис. 1. Логіко-структурна схема когнітивного скрінінгу

У процесі когнітивного скрінінгу, індивід стикається з різними режимами власності - структурою прав і обов'язків, що характеризують ставлення одного індивіда до іншого у зв'язку з окремим ресурсом, в даному випадку - знанням. Конкретний режим власності залежить від ситуації і безпосередньо пов'язаний зі ступенем кодифікації знання. Так, неявне та неартикульоване знання з високою ймовірністю відноситься до чисто приватного блага, витрати пошуку та інтерналізації якого гранично високі. Із збільшенням частки кодифікованої складової, знання стає клубним, а потім і суспільним благом. Причому, з плином часу, все знання, що є в момент виникнення чисто приватним благом, в процесі обміну і дифузії трансформується в суспільне благо з відкритим доступом. В якості причин цієї трансформації можна виділити: високі витрати утримання штучних бар'єрів поширення знання, удосконалення інструментів та механізмів «уловлювання» неявного компонента, можливість відтворення умов і передумов когнітивного процесу, результатом якого є отримання знання, еквівалентного існуючому, високу ймовірність одержання доступу до «know how» через реінжиніринг кінцевого продукту, що являє собою матеріальне втілення знання. Органічній трансформації сприяє і унікальна характеристика знання, що полягає в його невичерпності в процесі колективного споживання. Дана властивість якісно відрізняє знання від звичних ресурсів, вільний доступ до яких сприяє їх надмірному використанню і неминучому вичерпанню внаслідок конфлікту індивідуальних і соціальних інтересів при відсутності ефективних координаційних механізмів. Трагедія громад Р. Хардіну призводить до Парето неоптимальних наслідків і нерациональному використанню суспільного блага. Навпаки, у випадку, коли в загальному доступі знаходиться знання, негативні ефекти класичного варіанту трагедії громад трансформуються в позитивні, досягається баланс індивідуальних і суспільних інтересів без використання інституційних механізмів координації колективних дій. Даний феномен в роботі К. Роуза отримав назву «комедія громад», а теорія соціальної ефективності надання загального доступу до глобального пулу знання увійшла в методологічний базис сучасної економічної науки.

Нове знання виникає як результат когнітивного процесу, що здійснюється суб'єктом пізнання та є невід'ємним від його внутрішніх ментальних моделей сприйняття навколишньої реальності. Отже, будь-яке знання є а рїогіе суб'єктивним. Об'єктивний характер, що не залежить від індивідуального досвіду, знання набуває тільки в ході його верифікації на громадському рівні, де воно тестується в різних контекстах, доповнюється, узагальнюється і, нарешті, інтегрується в глобальні кодифіковані бази (рис. 2).

I = Суб'єкт пізнання, G = Група, O = Організація, E = Оточення

Рис. 2. Процес створення знання: SECI модель [3, с. 57]

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Суб'єктивний характер нового знання і неможливість його колективної інтерналізації поза системою соціальних взаємодій породжує необхідність у створенні систем, стимулюючих економічних агентів до взаємовигідної кооперації та партнерства в процесі спільного пізнання. В якості можливих моделей організації даних систем розглянемо базові моделі координуючих структур: ринок, фірму і мережу. О. Вільямсон визначає координуючі структури як «інституційні способи організації трансакцій» [4, с. 234]. Ринок і фірма являють собою два полюси безперервної шкали інтенсивності адміністративного, або формального, контролю, між якими розташовується безліч гібридних форм управління, причому вибір оптимальної форми залежить від рівня специфічності активів, що беруть участь у трансакції. Ринок підтримує трансакції з низькою специфічністю активів, фірма - з високою, а гібридні форми управління ефективні при медіанних значеннях специфічності.

Специфічні активи - це активи, які не можуть бути використані альтернативним способом без істотних втрат в їх виробничому потенціалі. Активи, специфічність яких є вкрай високою, тобто цінність яких при альтернативному використанні падає практично до нуля, називають ідіосинкратичними. Специфічний актив навмисно створюється під певну трансакцію або під певну їх множину, виступаючи, за словами А. Алчіана, в якості основної причини існування системи трудових відносин та фірми». В теорії трансакційних витрат, ідіосинкратичні трансакції вимагають єдиного управління - ієрархічних відносин, тобто фірми. Трансакції з участю активів загального призначення не вимагають створення спеціальних структур управління - конкурентний ринок успішно справляється із завданням реалізації даного типу трансакцій.

В цілях визначення координуючих структур, здатних ефективно управляти трансакціями, предметом яких є знання - базовий ресурс нової економіки, необхідно встановити ступінь специфічності даного активу. Враховуючи, що знання є динамічним за своєю природою і може змінювати свою форму протягом життєвого циклу, ступінь його специфічності відповідним чином змінюється у відповідь на зміну форм (рис. 3).

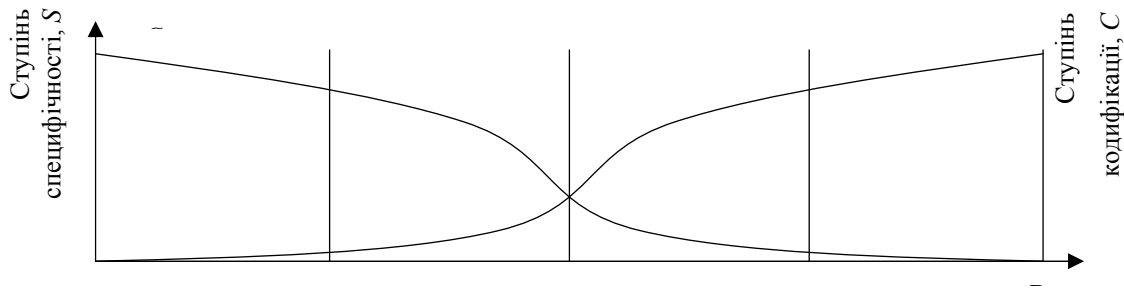

Рис. 3. Взаємозв'язок ступеня кодифікації і специфічності знання в різних фазах життєвого циклу

В своєму розвитку, знання проходить чотири фази: створення, мобілізація, дифузія, загальновідомість. На першому етапі, знання являє собою абстрактну ідею, що виникла у суб'єкта пізнання в результаті вирішення певного когнітивного завдання. Нове знання характеризується значним вмістом неявного компонента і виходить за межі горизонту конвенціональних понять. Спрямованість знання на вирішення специфічної задачі обумовлює його початковий ідіосинкратичний характер, а обмежені когнітивні здібності суб'єкта пізнання не дозволяють розглянути всі можливі альтернативні варіанти його застосування. На етапі мобілізації, здійснюється спроба кодифікації семантичного ядра ідеї в ході взаємодії між учасниками когнітивного процесу. Обмін знанням відбувається в рамках особливих товариств або клубів, відносини між учасниками яких будуються на основі довіри і взаємності. Синергетичне поєднання когнітивних можливостей індивідів у рамках співтовариств, а також скорочення частки неявного компонента, значно збільшує ймовірність знаходження альтернативних варіантів застосування знання. Відповідно, ступінь специфічності знання на даному етапі знижується, але, оскільки клуби об'єднують індивідів зі схожими ментальними моделями й з пошуку альтернатив автоматично виключаються варіанти, що не відповідають спрямованості пізнавальних інтересів груп, її рівень залишається досить високим. На третьому етапі - дифузії - знання «переливається» через локальні бар'єри і поширюється в глобальному інформаційному просторі. Завершення процесу кодифікації дозволяє переміщати знання у вигляді двійкових даних на матеріальних носіях практично без витрат, у тому числі витрат часу, що відкриває доступ до нього будь-яких зацікавлених агентів. З розширенням кола користувачів, збільшується пул альтернативних варіантів застосування знання, а значить знижується його специфічність. В четвертій фазі знання інкорпорується в глобальні репозиторії і переходить у категорію активів загального призначення. Подальший розвиток знання пов'язаний зі створенням на його основі нових ментальних моделей і культурних патернів, а також синтезом нових складних когнітивних структур через агрегування окремих компонентів.

В теорії трансакційних витрат, оптимальною формою управління ідіосинкратичними трансакціями є фірма. Висока специфічність активу - знання - на ранніх етапах життєвого циклу, його невід'ємність від суб'єкта пізнання і невизначеність ціни унеможливають реалізацію трансакцій з його участю за допомогою ринкового механізму. На думку ряду дослідників, саме фірма здатна ефективно інтерналізувати нове знання і створювати необхідні умови для його застосування в цілях вирішення певних суспільних завдань. Більше того, існування фірми безпосередньо залежить від наявності в її розпорядженні специфічних активів, що формують ключові компетенції і забезпечують конкурентну перевагу. В даному контексті, нове знання може розглядатися як стратегічний ресурс фірми і джерело інноваційної цінності, як мета і результат взаємодії учасників у процесі реалізації індивідуальних і колективних економічних інтересів.

В загальному вигляді, фірма представляє собою ієрархічну структуру, що створюється для ефективного реалізації трансакцій управління. За Д. Коммонсом, у трансакції управління ключовим є відношення «управління-підпорядкування», яке припускає таку взаємодію між агентами, коли право ухвалювати рішення належить одній стороні, а управління здійснюється за допомогою команд. Типовими прикладами трансакцій управління є відносини учасників соціально-трудових взаємодій, характерних для традиційної аграрної та сучасної індустріальної моделей суспільного виробництва. Гранична залежність працівника від роботодавця, підпорядкування індивідуальних інтересів цілям організації, стандартизація виконуваних операцій і вимога чіткого дотримання регламентів дозволяють сформувати структуру, здатну до ефективного реалізації поставлених цілей через перерозподіл завдань між учасниками взаємодії. Разом з тим, для забезпечення високої продуктивності діяльності, що делегується, завдання повинні бути чітко сформульовані роботодавцем і засвоєні виконавцем, цілі та інтереси сторін взаємодії повинні збігатися, а рівень винагороди за успішне виконання завдань повинен відповідати рівню прикладених зусиль. Із зростанням ієрархії, дотримання всіх перерахованих вище умов стає все більш складним і зв'язаним з високими трансакційними витратами.

Знання у фірмі містяться у формі нематеріальних ідей і матеріальних артефактів. Причому, нові ідеї задають вектор майбутнього розвитку організації в той час як в артефактах фіксуються результати минулих активів пізнання для збереження і виробництва на їх основі нових ідей. Організаційна пам'ять, когнітивний потенціал і абсорбційні можливості фірми безпосередньо залежать від її організаційної будови і інтенсивності розширення ієрархічної структури. Із збільшенням рівнів ієрархії, комунікація нових ідей від периферійних виконавців центральним агентів ускладнюється, сприйняття зовнішнього знання супроводжується складною процедурою верифікації, внутрішньофірмовий трансфер знання стримується і концентрується локально внаслідок конкуренції між підрозділами за інвестиції центрального агента, знання, що не відповідає профілю діяльності організації і не спрямоване на розвиток ключових компетенцій, відсіюється у процесі когнітивного скринінгу, а його дифузія обмежується правовими та інформаційними бар'єрами, що перешкоджають

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

вільному поширенню знання у зовнішній по відношенню до організації середовищі. Знання виявляється замкнутим всередині організації, його життєвий цикл штучно продовжується з метою збереження ідіосинкратичних властивостей і отримання монопольної ренти від володіння виключними правами на його використання. Як наслідок, у фірми відсутні стимули до інтенсивного оновлення когнітивних баз і пошуку нових ідей. Прогрес сповільнюється, а разом з ним зупиняється розвиток нової економіки - глобального простору відтворення знання.

Невідповідність внутрішніх установок діяльності класичної фірми вимогам постіндустріальної стадії когнітивного розвитку глобального суспільства, відсутність в її структурі ефективних механізмів управління транзакціями, предметом яких є знання, створює необхідність пошуку альтернативних координуючих структур. За О. Вільямсоном, полярним фірмі координаційним механізмом є ринок, що представляє собою «арену, на якій автономні сторони вступають у відносини обміну». Незважаючи на вищевказане твердження про те, що ринок підтримує транзакції з низькою специфічністю активів в той час як знання в момент виникнення є високоспецифічним, за умови його вільного переміщення в глобальному когнітивному просторі і відсутності штучних внутрішньофірмових бар'єрів, знання досить швидко переходить в кодифіковану форму і може виступати в якості предмета множинних актів обміну.

В умовах ринку, економічні агенти керуються власною вигодою, а реалізовані ними транзакції управляються механізмом цін. При цьому адміністративний контроль за учасниками ринку зведений до мінімуму і полягає лише в підтримці середовища для конкурентних відносин. Низька специфічність активів і конкурентне середовище здійснення транзакцій сприяють досягненню економічно ефективного масштабу виробництва за рахунок приведення індивідуальних виробничих функцій до оптимального вигляду, в якому заданий обсяг випуску забезпечується найменш витратною комбінацією факторів виробництва. Процедура агрегування суттєве ядро ринку як особливого механізму координації. Саме множинність транзакцій угоди дозволяє встановити зовнішній орієнтир - ринкову ціну, яка сигналізує економічним агентам про оптимальні взаємовигідні умови обміну. На практиці, координуюча структура «ринок» може приймати різні форми, але в кожній з них домінуючим способом координації дій індивідів залишається ціновий механізм.

На думку ряду дослідників, виробничою загальною знання можливо в умовах ринку. Специфічний характер знання як предмета транзакції обміну вивелось за рахунок «ефекту музичного скла», що полягає в тому, що конкретне, вироблене для вирішення певного когнітивного завдання знання, сприймається потенційними споживачами як універсальне, що характеризується широким спектром застосування. В результаті крос-секторного тестування, початково вузькоспеціалізоване, неявне знання розширюється і набуває кодифікованої форми, що дозволяє формалізувати його для зберігання у глобальних репозиторіях і реалізувати операції з його участю. Однак, включення в глобальні кодифіковані бази сприяє розмиванню прав власності і переходу знання в категорію суспільних благ. Недостатня специфікація і захист прав власності перешкоджає здійсненню взаємовигідних обмінів з використанням механізму ринку і підвищує ймовірність прояву опортуністичної поведінки учасниками взаємодії.

Функціонування цінового механізму, що складає суттєве ядро ринкової моделі координації, у разі, коли предметом транзакції обміну виступає знання, веде до недовиробництва результатів інтелектуальної діяльності. Дана ситуація виникає внаслідок того, що в умовах досконалої конкуренції, рівноважна ціна на знання встановлюється на нульовому рівні. Як наслідок, у суб'єкта когнітивного процесу відсутні стимули до виведення нового знання на ринок через неможливість компенсації витрат на його створення. Виникає ситуація незатребуваності окремих ідей, творці яких встановлюють ціну вище ринкової, і в цілях попередження опортуністичної поведінки іншої сторони відмовляються розкрити інформацію про предмет угоди до моменту укладення контракту. Таким чином, транзакції обміну з участю знання ускладнені інформаційною асиметрією і ефектом несприятливого відбору.

Використання ринкового механізму координації у разі, коли предметом транзакції обміну виступає знання, призводить до Парето-неоптимальних наслідків і недовиробництву результатів інтелектуальної діяльності. Ціновий механізм без додаткових інституціональних надбудов дестимулює реалізацію учасниками взаємодії взаємовигідних обмінів, а неможливість специфікації прав власності на об'єкт транзакції - знання - в ситуації відсутності чіткого зовнішнього сигналу у вигляді рівноважної ціни підвищує ймовірність прояву опортуністичної поведінки. Дуже високий рівень транзакційних витрат, викликаний асиметрією в розподілі інформації, ініціює пошук економічними агентами механізмів координації, альтернативних ринковому.

Єдиною нерозглянутим моделлю координуючої структури з класифікації О. Вільямсона, є мережа. Учасники мережевих відносин об'єднані соціальними зв'язками, сформованими на основі формальних і неформальних правил, колективних цінностей і норм. Мережеві взаємодії відрізняються високою інтенсивністю і стійкістю до разових проявів опортунізму. Репутаційний механізм, що встановлює моделі належної поведінки і санкції за девіації, сприяє формуванню середовища взаємності і довіри, де індивідуальні егоїстичні мотиви приборкуються за рахунок очікування отримання більших вигід від кооперативної взаємодії. Реалізація суспільно бажаних агрегованих результатів досягається за рахунок узгодження інтересів учасників мережі, обмін між якими будується на основі довгострокових неформальних угод.

На основі мереж формуються спільноти, учасники яких слідує кооперативним стратегіям у процесі досягнення спільних цілей. Епістемологічні спільноти, створювані з метою інтеграції когнітивних здібностей індивідів в процесі пізнання, здатні ефективно координувати транзакції, предметом яких виступає знання. Принципова відмінність спільноти, як моделі координації, від альтернативних, ринку та фірми полягає в тому, що в ньому закладені механізми, що сприяють реалізації потенціалу знання як драйвера суспільного прогресу. Безперешкодне проходження знання по всіх етапах життєвого циклу забезпечується за рахунок приборкання індивідуалістичних мотивів експропріації, характерних для фірми, і прагнення до комодифікації знання, властивого ринку. Спільнота сприяє знання в його лабільній формі, створює сприятливе середовище для мобілізації та фіксації неявного компонента. По завершенні всіх актів обміну, що сприяє розкриттю суттєвого ядра і семантичних оболонок знання, його концентрація в межах співтовариства досягає межі, що неминує призводить до дифузії і подальшого вирівнювання його концентрації у глобальному інформаційному просторі. З цього моменту, знання набуває характеристики активу загального призначення, стає частиною суспільної практики і культури.

Відмінною характеристикою епістемологічної спільноти є унікальний режим управління знанням як ресурсом, що виявляє властивості неконкурентності та неможливості виключення з споживання в процесі спільного використання. Суть цього режиму полягає в заохоченні інтенсивної розробки ресурсу, внаслідок чого знання збагачується і набуває нових якісних характеристик. Причому, якщо в моделях фірми і ринку допуск до знання нових учасників супроводжується складною процедурою узгодження умов, виявлення прихованих мотивів та схильності до опортунізму, то в спільнотах діє принцип довіри та взаємності, що дозволяє радикально скоротити транзакційні витрати, пов'язані зі створенням додаткових витратних інституційних надбудов.

Базисним умовою реалізації потенціалу епістемологічної спільноти є функціонування ефективного механізму координації колективних дій. У відсутності формального адміністративного контролю і використання переважно «м'яких» інструментів впливу на поведінку учасників, мережа індукує більш слабкі стимули до кооперації в порівнянні з альтернативними моделями. Разом з тим, відсутність вбудованих жорстких механізмів примусу може розглядатися як недолік стосовно тільки до системи індустріальних соціально-трудових відносин, яким притаманний соціальний антагонізм, заснований на крайній поляризації інтересів власників капіталу і працівників, змушених продавати свою здатність до праці для одержання необхідних засобів до існування. Початкова конфліктність взаємин в індустріальній системі пригнічує мотиви реципрокності і мережева модель організації неминує витісняється ієрархією, що забезпечує достатні стимули до підпорядкування індивідуальних інтересів цілям, встановленим владною стороною.

Висновки і пропозиції. У новій економіці, що заснована на знаннях, відбувається якісна трансформація зайнятості, атомізована, рутинна праця заміняється інтелектуальною, творчою. Експонентне зростання обсягів виробленого знання і обмежені когнітивні можливості індивіда спонукають його до включення в мережі, що колективно розробляють базовий ресурс нової економіки - знання. Синергія пізнавальних зусиль, що досягається в рамках епістемологічних спільнот, сформованих на основі мережевих взаємодій ініціює інтенсивне зростання продуктивності праці глобального когнітивного суспільства. В атмосфері співтворчості, соціальний конфлікт індустріальної епохи розв'язується, а інвестиції в машини та обладнання перенаправляються в сферу розвитку людського капіталу.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ И ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ: РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Усувається асиметрія у розвитку секторів та регіонів, характерна для сучасного етапу розвитку світового господарства і викликана виборчою стратегією перерозподілу інвестиційних потоків. У новій економіці, потенціал глобального когнітивного суспільства максимізується в умовах елімінації штучних бар'єрів, що стримують дифузію знання, і гармонійного розвитку всіх локальних спільнот, в рамках яких формується органічна система зайнятості, орієнтована на розвиток людського капіталу індивіда.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Bell D. The cultural contradictions of capitalism: 20th anniversary edition / D. Bell. – Basic Books, 1996. – 400 p.
2. Castells M. The Rise of the Network Society: The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume I / M. Castells. – Oxford: Wiley-Blackwell, 2010 (Second edition, originally 1996). – 656 p.
3. Nonaka I. The knowledge creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation / I. Nonaka T. Hirotaka. – New York: Oxford University Press, 1995. – 298 p.
4. Williamson O. Transaction-cost economics: the governance of contractual relations // Journal of Law and Economics. – 1979. – Vol. 22. – No. 2. – pp. 233-261.
5. Winter S. Knowledge and competence as strategic assets / S. Winter // The Competitive challenge: Strategies for industrial innovation and renewal. – Cambridge: Ballinger Pub. Co., 1987. – 256 p.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНІСТІ РИНКУ ПРАЦІ

Лук'яненко Н.Д., д.е.н., професор, завідувач кафедри «Управління персоналом та економіки праці» Донецького національного університету (Україна)

Лук'яненко Н.Д. Використання зарубіжного досвіду працевлаштування молоді як чинник забезпечення збалансованості ринку праці

Стаття присвячена вивченню можливостей адаптації зарубіжного досвіду працевлаштування молоді до вітчизняних умов. Окреслено негативні наслідки не вирішення проблеми працевлаштування молоді (зростання безробіття, зниження рівня життя; поширення пасивних, нерегламентованих і деструктивних моделей поведінки; інтенсивність міграцій; психологічні зміни тощо). Проведено аналіз проблем працевлаштування молоді на ринку праці Донецької області, вивчено діяльність молодіжних центрів праці. На прикладі провідних країн світу (Швеція, Німеччина, Франція, Іспанія, США, Японія) вивчено підходи щодо забезпечення ефективної зайнятості молоді. На цій основі запропоновано заходи щодо сприяння працевлаштування молоді, серед яких виокремлено формування обґрунтованого державного замовлення на підготовку кваліфікованих робітників і спеціалістів, створення маркетингових служб навчальних закладів, надання підтримки підприємницької ініціативи молоді, економічне стимулювання роботодавців, які приймають на роботу (або стажування) випускників навчальних закладів, впровадження програмно-цільового методу управління професійною освітою.

Ключові слова: молодь, ринок праці, працевлаштування молоді, дотації, створення робочих місць, державне замовлення

Лукьяненко Н.Д. Использование зарубежного опыта трудоустройства молодежи как фактор обеспечения сбалансированности рынка труда

Статья посвящена изучению возможностей адаптации зарубежного опыта трудоустройства молодежи к отечественным условиям. Выделены негативные последствия не решения проблемы трудоустройства молодежи (рост безработицы, снижение уровня жизни; распространение пассивных, нерегламентированных и деструктивных моделей поведения; интенсивность миграций; психологические изменения). Проведен анализ проблем трудоустройства молодежи на рынке труда Донецкой области, изучена деятельность молодежных центров труда. На примере ведущих стран мира (Швеция, Германия, Франция, Испания, США, Япония) изучены подходы к обеспечению эффективной занятости молодежи. На этой основе предложены мероприятия по содействию трудоустройства молодежи, среди которых выделены следующие: формирование обоснованного государственного заказа на подготовку квалифицированных рабочих и специалистов, создание маркетинговых служб учебных заведений, предоставление поддержки предпринимательской инициативы молодежи, экономическое стимулирование работодателей, которые принимают на работу (или стажировку) выпускников учебных заведений, внедрение программно-целевого метода управления профессиональным образованием.

Ключевые слова: молодежь, рынок труда, трудоустройство молодежи, дотации, создание рабочих мест, государственный заказ

Lukianchenko N. The using of foreign experience of employment of youth as factor of ensuring labor market balance

Article is devoted to studying of opportunities of adaptation of foreign experience of youth employment to domestic conditions. Negative consequences not solutions of the problem of youth employment (unemployment growth, decrease in a standard of living; distribution of passive, independent and destructive models of behavior; intensity of migrations; psychological changes) are allocated. The analysis of problems of youth employment on a labor market of Donetsk region is carried out, activity of the youth centers of work is studied. On the example of the leading countries of the world (Sweden, Germany, France, Spain, the USA, Japan) approaches to ensuring effective youth employment are studied. On this basis actions for assistance of youth employment are offered. They are formation of the reasonable state order for training of skilled workers and experts, creation of marketing services of educational institutions, providing support of an enterprise initiative of youth, economic incentives of employers which employ (or training) as graduates of educational institutions, introduction of a program and target method of management by professional education.

Key words: youth, labor market, employment of youth, grant, creation of workplaces, state order

Постановка проблеми. Підтримка та стимулювання збалансованості ринку праці, що проявляється у задоволенні потреб економіки у робочій силі, а носіїв робочої сили – у гідних робочих місцях, є одним з важливих соціально-економічних завдань держави. Актуальність цієї проблеми особливо загострюється за часів економічної кризи та виходу з неї, коли скорочується потреба підприємств у робочій силі та, відповідно, зростає навантаження на вакантні робочі місця. Отже, зараз, коли економіки країни та окремих регіонів ще не повністю відновилися після наслідків світової економічної кризи та існує ймовірність виникнення нової хвилі спаду виробництва питання збалансованості ринку праці в цілому та його сегментів є надзвичайно важливим.

Безумовно, одним з найбільш вразливих сегментів ринку праці є молодіжний сегмент як найбільш проблемна частка загальнонаціонального та регіонального ринків праці. Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напруженість на ринку праці. Недостатня увага з боку держави та місцевих органів влади до таких проблем, відсутність системної програми регулювання, законодавча неврегульованість можуть стати підґрунтям для соціальних та економічних потрясінь. Невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до зростання безробіття та зниження рівня життя; поширення пасивних (утриманство), нерегламентованих (тіньова зайнятість) і деструктивних (криміналь) моделей поведінки; спонукають до міграцій; спричиняють психологічні зміни (втрату мотивації до праці, зміну структури ціннісних орієнтацій і падіння престижності легальної зайнятості) тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми працевлаштування молоді досліджено у роботах таких вітчизняних та зарубіжних науковців як О. Абашина, О. Балакірєва, Д. Богиня, І. Бондар, І. Демченко, М. Долішній, Л. Лільч, Т. Заяць, Т. Кір'ян, Е. Лібанова,